

1994 РІК: НОВІ ГОРИЗОНТИ

Статтю присвячено складним психологічним і матеріальним обставинам, у яких розвивалася культура України (Києва) у 1994 р. за умов фінансового дефіциту в країні та політичного безладу і невизначеності. Йдеться про зусилля інтелектуалів (філософів та митців) протистояти негативним обставинам тодішньої ситуації і працювати на перспективу. Завдяки фінансуванню Фонду Дж. Сороса було засновано програму «Трансформація гуманітарної освіти в Україні», яка сприяла відбору та виданню підручників нового покоління для незалежної України. Ініціаторами видання був Інститут філософії України та директор програми Н. Вяткіна.

Творчий горизонт визначився заснуванням нових музичних програм, зокрема «Київ Музик Фесту» композитором Іваном Карабицем. Він же заснував цикл концертів «Час камерати» та конкурс для молодих виконавців імені Володимира Горовиця. Карабиць співпрацював з художниками Києва, організувавши виставку «Арт Музик Фест». Попри фінансові негаразди, з ініціативи талановитих художників відбулася низка цікавих експозицій. Ці ініціативи підтримував Іван Дзюба, який тоді був на посаді міністра культури.

Молоді художники, що не покладалися на доволі реакційну і байдужу до їхньої долі Спілку художників, організували творчий сквот «БЖ-АРТ» (існував з 1994 по 2014 р.). Там розвивалося інноваційне мистецтво.

Ключові слова: Фонд Сороса, трансформація гуманітарної освіти в Україні, Київ Музик Фест, сквот «БЖ-АРТ», виставка «Бог є любов».

*Недостатньо бути людиною,
треба бути системою.*

Оноре де Бальзак

*Що більше ми заглиблені в індивідуальну
психіку, то виразніше проступають у ній
колективні структури.*

К. Г. Юнг

Виклад основного матеріалу. Одразу після захисту дисертації молодий доктор філософських наук опинився в новому, досі мало відомому інтелектуальному полі. До січня 1995 р. я продовжувала виконувати обов'язки професора в Київському інституті культури та водночас співпрацювала з окремими програмами Інституту філософії. Філософська спільнота за мене взялася круто. Цей неофіт, вочевидь, не був зайвим в академічному середовищі. Наталя Вяткіна, колега Мирослава Поповича з його відділу логіки та методології науки, запросила мене очолити одну із секцій інноваційної програми «Трансформація гуманітарної освіти в Україні» (фінансованої Фондом Дж. Сороса). Йшлося про конкурс новітніх підручників з усіх галузей гуманітаристики. Треба було сформувати комісію – журі з селекції матеріалів з питань культури та мистецтва. Рецензентами-музикознавцями зголосилися працювати академік Ніна

Олександрівна Герасимова-Персидська та кандидат музикознавства Марина Копиця. Кандидатури Ади Рибачук з Володимиром Мельниченком та Олександра Міловзорова були креатурою Н. Вяткіної. Я опікувалась рукописами з мистецтвознавства та архітектури. Підручники на конкурс подавалися під символами. Крім Н. Вяткіної, ніхто не знав імен пошукувачів. Конкурсні комісії з кожної галузі знань працювали виключно з надісланими текстами. Панував невідомий ентузіазм, бо всі були окрилені ідеєю одержати модерні підручники для новітньої України. Дж. Сорос (його фонд) три роки фінансував програму, і кожен із нас одержував платню в час, коли в країні панував фінансовий хаос та тотальне безгрош'я. Зарплату в державних установах України у 1994–1995 рр. не виплачували місяцями. Тоді з'явився гіркий жарг: «– Чому вони ходять на роботу? – запитує хтось. – Бо звикли туди ходити вранці». В Інституті

культури, де я завершувала працю, зарплати не бачили весь навчальний рік. Для мене тоді благодійність Сороса була конче потрібна, бо вже другий рік тяжко хворіла мама і треба було забезпечувати операції та лікування.

Під час семінарів-звітів про роботу окремих секцій Н. Вяткіна збирала докупи великий колектив експертів. На цих зібраннях я познайомилась із Борисом Олександровичем Парахонським, доктором філософських наук. У 1994 р. він запросив мене перейти до Києво-Могилянської академії на кафедру культурології та археології.

Робота в комісіях та підкомісіях «Трансформації гуманітарної освіти в Україні» поєднувалась із «Програмою філософської школи», започаткованої Н. Вяткіною. Керівники та члени комісії не лише рецензували підручники, що надходили на конкурс, а й активно (як доповідачі) брали участь у філософських семінарах. Ініціаторами тематичних вузлів цих заходів були: М. Попович, Н. Вяткіна, В. Горський, В. Шинкарук, Є. Бистрицький, І. Бекешкіна та ін. Йшов процес активної самоосвіти філософської громади України загалом. Збереглася програмка Секції культурології (26.05.1995). Тема засідання: «Мистецтво та сучасний міф». Керівники тематичного засідання: С. Бурачо, О. Петрова. Виступали В. Скуратівський, О. Івашина, Л. Стародубцева, Є. Бистрицький та ін. Тема мого виступу була доволі традиційною: «Викладання історії мистецтва як історії стилів». Виразною була доповідь Л. Стародубцевої: «Постмодерн – деконструкція – трансавангард: до дискусії про нові підходи, теми, образи художньої освіти».

Робота в межах цієї програми була прекрасна ще й розширенням дружніх контактів з фахівцями суміжних сфер. Десь саме на цих шляхах зустрілася я з композитором Іваном Карабицем. Ще з 1960-х років як завсідник філармонічних концертів була знайома з композиторами-модерністами Леонідом Грабовським, Євгеном Станковичем та Валентином Сильвестровим. Але робочі стосунки склалися лише з Іваном Федоровичем Карабицем (17.01.1945–20.01.2002). Талановитий, енергійний професор консерваторії крім музики, яку повсякчас писав та виконував, на початку 1990-х проявив неабиякі менеджерські та культурологічні здібності та увійшов до української історії як неординарний діяч культури. Він заснував Міжнародний музичний фестиваль «Київ Музик Фест». І. Карабиць був керівником ансамблю «Київська камерата», фундатором циклу концертів «Час камерати». За його ініціативою (один із засновників) почав працювати благодійний фонд – конкурс пам'яті Володимира

Горовиця. Невдовзі ім'я Івана Карабиця стало відомим у музичних та діаспорних колах США. Там він виступав з лекціями в університетах, популяризуючи українську музику. Співпрацював новатор і з Чиказьким симфонічним оркестром та товаришував з композитором Вірко Балеєм.

І. Карабиць постійно шукав інноваційних форм та способів для поширення модерної української музики. Ми з ним неодноразово згадували художню атмосферу на межі XIX та XX століть, культуру Срібного віку, коли музика та образотворче мистецтво йшли пліч-о-пліч. Говорили про І. Стравинського в його співпраці з Н. Гончаровою, про О. Екстер та її досвід роботи в театрі. Згадували геніального М. Врубеля, його яскраві роботи для постановок у приватній опері С. Мамонтова. Іван Карабиць мріяв цю культурну модель перенести до сьогодення. Саме тому фестиваль «Київ Музик Фест» (1994) було вирішено поєднати з виставкою сучасних українських митців. Мене І. Карабиць запросив бути кураторкою експозиції «Арт-контра-пункт». Художники Г. Неледва, Ю. Луцкевич, З. Лерман, Г. Григор'єва, О. Орябинський, В. Спиридонова репрезентували найвищий рівень пластичної культури. Поряд молодші – Д. Кавсан, С. Якунін, О. та С. Животкови, О. Рижих, В. Цаголов та ін. Твори були суголосні пошуковим формам модерної музики.

Відкриття виставки було урочистим та освяченим енергією Івана Федоровича, в душі якого завжди полум'яніла наснага невтомного елліна¹.

Ми планували з Карабицем подальшу співпрацю, навіть розробляли ідею міжнародних імпрез, але якась таємнича хвороба обірвала цей могутній талант у неповні 57 років. Втім, живе в нашій культурі «Київ Музик Фест», конкурс імені Володимира Горовиця та виконується музика Івана Карабиця. Його син Кирило продовжує справу батька. Він, нині всесвітньовідомий диригент, популяризує український мелос у країнах світу².

Часто я дякувала власному художньому інстинкту, який допомагав протистояти негативним, драматичним та навіть трагічним обставинам буття. Вихована змолоду в колі високих ідеалістів І. Кочура, М. Лукаша, Г. Хижняка, для яких моральний закон у них самих був над усе, я запозичила в них кодекс аскета. Взірцєві

¹ За походженням І. Карабиць був греком.

² У 2001 р. творчість І. Карабиця було подано на здобуття Національної премії України імені Тараса Шевченка, але ревізний «сальєризм» музикантів, які були членами Комітету, заблокував кандидатуру колеги, чий дні вже були злічені. Навіть підтримка кандидатури Карабиця Мирославом Поповичем не навернула ревізників на справедливість та гуманне ставлення до талановитої особистості. Перед величчям і душевна байдужість.

особистості напучували до пріоритетів духовності. Для мене як «інтелектуального люмпена» матеріальної зацікавленості нібито і не існувало. Цей духовний ідеалізм та сквородинський принцип аскетизму не дав занепасти і в 1994-му – в період безгрошів'я, який збігся з критичною фазою хвороби мами. Спрацьовував феномен Фенікса, який повністю відроджується після спалення. Філософ Сьюзен Зонтаг зауважила поведінку особистості в ситуації катастрофи. Якщо людина не дала розчавити себе трагічними обставинами, то встане вже зовсім іншою, сильнішою особистістю (Зонтаг 2014). Мене тримала вдача художника не меншою мірою, ніж змішані почуття болю, обов'язку, потреби допомагати, боротися зі спалахами безсилля. З цим почуттєвим міксом треба було давати собі раду. Після операції, яку вкотре перенесла мама, її лікар подав мені надію на її порятунок та одужання. Розражена, майже щаслива прибігла я до майстерні і за дві доби написала осяяне сонячними променями полотно «Радість Різдва». Воно і сьогодні сяє як знак надії на порятунок та повернення до життя найдорожчої людини. Я повторювала слова з Апокаліпсису Іоана (21:1): «І побачив я нове небо і нову землю, бо колишнє небо і колишня земля відійшли...».

Ще до цього було написано кілька композицій з біблійної апокрифіки: «Знімання з хреста», «Суд Соломона», «Се людина», «Янгол дитини Христа», але в 1994 р. писалось особливо інтенсивно. Я поспішала, нібито передчуваючи подальші випробування. Спрацьовувала «алхімія підсвідомості», і до квітня було написано виставку «Бог є любов», що складалася з двадцяти п'яти композицій. Ця робота була справжнім «часоподоланням» та очевидним піднесенням над самою собою.

Виставка з успіхом експонувалася в Центрі мистецтв Міністерства культури України (засновник – Іван Дзюба, тоді на посаді міністра культури). Центр працював десь 3–4 роки.

Презентація відбулася напередодні Великодня, у Чистий четвер. Такої кількості квітів я не пам'ятаю на жодній із подальших виставок. Якесь особливе піднесення панувало в просторі експозиції. Серед гостей була і моя мама. Ми обмінювалися щасливими поглядами. Стіл з тістечками та легкими напоями прикрашало вербове гілля. Чоловіки, а серед них і Богдан Ступка, хотіли б міцніших напоїв. «Богдане, не можна. Це ж Чистий четвер».

На вернісаж завітала, тоді не знайома мені, Ганна Олексіївна Макаревич, дружина

дипломата, згодом Повноважного Посла України в Австрії Миколи Петровича Макаревича. Вона розумілася на мистецтві. У 1970-х товаришувала з Віктором Зарецьким та дістала від нього портрета.

Як пізніше я дізналася від їхньої дочки Мирослави, виставка справила на її маму виключно глибоке враження. Відтоді Ганна Олексіївна почала писати композиції на сюжети Нового Заповіту. Напрочуд тонку рецензію на виставку (каталог) я одержала від мистецького критика з Чикаго Василя Качуровського³.

Чикаго, 14 січня 1995

Дякую за прислані журнали, різні статті, включно за гарного каталогу Вашої виставки. В передмові до цього каталогу між іншим сказано: «У мене це таке перше кохання з фарбою, з поверхнею, – я досить пізно прийшла до цього, але ж щасливі зустрічі бувають у різному віці...» От ця зустріч є для Вас дуже щасливою, вона ніяк не є припізненою, і треба сподіватися, що надалі буде тривалою. Автор передмови зазначає, що ВОНА РАДІЄ З ЯСНИХ ФАРБ. Це дуже гарно і похвально. На потребу чистих ясних фарб в українському мистецтві звертала увагу ЕКСТЕР ще на початку нашого століття. А у Вас вони прекрасні. Обкладинка гарних кольорів символічно обнімає всю вашу творчість. А з роками на Ваших працях ці фарби процвітають ще більше і ясніше. А щодо тем картин та їхнього характеру, то Ви молитесь притишеними, але теж дуже гарними кольорами. Вони теж дуже гарні. Добрих кольористів є завжди небагато в образотворчому мистецтві. Хоч естетика самих тільки гарних кольорів не є головним завданням в образотворчому мистецтві, але відіграє вона завжди важливу роль.

...Так так, ми знаємо, що Ви є мистецтвознавець, професор та доктор філософічних наук, але передусім Ви є митець. І то добрий митець.

³ Василь Качуровський (1904–2002) – засновник Українського інституту модерного мистецтва (Чикаго, США) та відомий в українській громаді США культуролог. В. Качуровський походив із Закарпаття, але юність його пов'язана з Прагою, де навчався у Вищій торговельній школі, товаришував з художниками, зокрема з Ф. Манайлом. У 1938–1939 рр. його, молодого фінансиста, Уряд Августина Волошина відрядив до Праги як представника Карпатської України. Водночас як патріот Качуровський мріяв про заснування в Закарпатті модерної мистецької школи. Після 1945 р. – приєднання Закарпаття до СРСР – Качуровський змушений був емігрувати. Його рід загинув від рук советів. Його мрією була вільна Україна. Він очолював Закарпатське земляцтво в Чикаго, дбав про українських художників, що експонувалися в Українському інституті модерного мистецтва. 2000 року відвідав Закарпаття.

У нашому листуванні 1995–2002 рр. Качуровський вражає широкими знаннями, мистецьким смаком та молодією енергією.

Якщо подеколи Вам дуже хочеться бути СЕПІ-ОЗНО з Вашою тематикою, то робіть так, як це робили старокитайські митці-науковці. Включайте до самого малюнка якісь слова, якийсь короткий текст. Попробуйте.

У наступному листі коментар до каталогу було продовжено.

Чикаго, 1 січня 1996

Дорога пані Ольго! Сьогодні я дістав Вашу дорого листа з 23 січня. І знова заглянув до каталогу Вашої виставки. Ваші яркі, чисті кольори мене приваблюють. Колір, так як і музика, діють безпосередньо і глибоко на душу людини. Дуже мені подобається, як Ви трактуєте деякі біблійні теми: «Відпочинок по дорозі до Єгипту», «Уклін волхвів», «Сьомий Янгол», «Бурхлива втеча до Єгипту». Всього до крайності відматеріалізоване, нецьогосвітне й одухотворене. Це ваші ІКОНИ – «Бог є любов», любов спокійна і тиха в кольорах, так як і «Пієта». Це глибокий материнський жаль...

Картини «Втеча до Єгипту» та «Відпочинок по дорозі до Єгипту». Тема та сама. Ті самі фігури осіб. З малою тільки різницею, ті самі кольори. А все-таки ЯКА РІЗНИЦЯ. На першій картині небезпека, від якої втікається зображена неспокійними мазками кольорів вогню, диму. Втікаючі, висунені зліва направо на другу половину картини, вже віддалені безпосередньо від загрози. Світ, куди вони втікають, ще теж зображений невідомо бурхливими мазками. Коли ж то на другій картині, хоч це ще все тільки відпочинок від небезпеки, але тут вже панує загальний спокій. Фігури осіб зображені маєстатично в повній їхній величності. Мати з дитиною на колінах з білими соняшними плямами. Цілість картини дише медитативним спокоєм. Тут вже немає напруги першої картини.

Зауважу, що в київській пресі більш-менш глибокої рецензії на виставку «Бог є любов» я так і не одержала.

Згодом, завдяки родині Макаревичів, Посольство України в Австрії запросить цю виставку до Відня. Там я знайшла друзів та прихильників, а з нагоди десятої річниці незалежності України (на запрошення МЗС України) виконувала функцію куратора (в співпраці з Т. Лі) масштабної експозиції сучасного українського мистецтва. Про це буде сказано.

А поки що, скориставшись позитивними перспективами, які лікарі надавали щодо

одужання мами, я відгукнулась на запрошення Бі-Бі-Сі прочитати лекції в Лондонському університеті на семінарах з української культури: «Генега мистецтва України» та «Українські митці в художніх європейських центрах на межі ХІХ та ХХ століть» – так визначились ці теми. А ще були в Лондоні щасливі зустрічі з музеями та друзями, візит до Брайтона, прогулянка його вузькими вуличками, чаювання в домі Яна та Ліз Робсон-Елліот. Лондон підтримав психологічно. Зовсім у непоганій формі я повернулась до справ.

У той самий 1994 рік мої колеги-живописці, які з різних причин не зв'язали власного професійного життя із Спілкою художників, шукали соціалізації та успіху. Петро Бевза, Леонід Бернат, Андрій Блудов, Матвій Вайсберг, Микола Журавель та інші, які нещодавно завершили фахове навчання в Художньому інституті (Київ), або як Валерій Шкарупа, Борис Єгіазарян, Темо Свірелі приїхали з різних міст до Києва⁴. Єднало всіх не лише бажання активно працювати, але й відсутність майстерень. Ця постійна проблема, яку Київська організація Спілки художників України не годна вирішити й по сьогодні. Поза увагою СХУ фактично залишилося ціле покоління, яке прийшло в українське мистецтво на початку 1990-х років і, як довів час, стало найактивнішим виразником класичного модернізму та постмодернізму (в межах категорії прекрасного). Мистецтво цих яскравих індивідуальностей контрастує з групою «негативістів», які, під основою О. Соловйова, сповідують категорію потворного.

Але питання «де працювати, де знайти майстерню?» для кожного художника лишалося болючим, як хвороба, таким, що занурювало в розпач.

Доведена до відчаю молодь пригледіла на вулиці Великій Житомирській № 25 будинок, з якого відселяли мешканців. Споруду київська влада готувала до капітального ремонту. Художники почали самовільно заселятися в порожні квартири. Благо, що електрика та водогін у будинку працювали. Взірцевим був нещодавній досвід молоді з «Паризької комуни». Невдовзі всі помешкання наповнилися полотнами, фарбами та художниками-трудоарями. Виникла парадоксальна колізія, коли районна адміністрація побачила відселений будинок, повністю зайнятий новими, неочікуваними мешканцями.

⁴ До спільноти БЖ-АРТ також належали персоналії: Ганна Гідора, Бадрі Губіанурі, Андрій Гуренко, Андрій Зяблюк, Дмитро Корсунь, Олександр Левич, Олексій Литвиненко, Аліна Максименко, Ігор Паламарчук, Ольга Соловйова, Василь Татарський, Віктор Хоменко, Олег Філь, Владислав Шерешевський, Борис Шматок, Ігор Яремчук, Олег Ясенев.

Скандал, який назрівав у чиновних кабінетах, вдало розсмоктався завдяки «особистим контактам» високоповажної особи, якою був батько Андрія Зяблюка. Київські управлінці вирішили не чіпати художників аж до реального (віддаленого в термінах) капітального ремонту будівлі. Так з'явився сквот «БЖ-АРТ». Він проіснував з 1994 по 2014 р. Художники «Спільноти БЖ-АРТ» і по сьогодні багато в чому визначають найвищий мистецький рівень в українському малярстві⁵. У 2006 р. в результаті багатовекторного творчого пошуку, заради об'єднання різних спрямувань та яскравих індивідуальностей, БЖ-АРТ набув статусу «Київської організації художників БЖ-АРТ», що викликало супротив (але безсилий) офіційної СХУ. Як зауважує Андрій Гуренко, художник та арт-критик: «...Зміна статусу засвідчила лише зростання масштабу самоорганізованого творчого потенціалу і полегшила колаборацію з державними та іншими структурами» (Гуренко 2014, с. 11).

Дев'ять поверхів, кілька десятків квартир, заселених талановитими, амбітними художниками, майстерність яких підносилась з дня у день. Сквот БЖ гудів, як вулик, де трудилися невгамовні бджоли. Будинок справді нагадував знаменитий паризький «Вулик», в якому народжувався модернізм ХХ століття. Ліфт не працював, і в майстерню Миколи Журавля на дев'ятий поверх піднімалися довгими сходами, майже як на Ейфелеву вежу. У світлій кімнаті М. Журавель майстрував сфери. «Спочатку, – розповідав автор, – писав на площині, вкритій левкасом. Далі захотілося показати рух самого простору. Тому я почав конструювати сфери як “мобільну скульптуру”». Свої мобілі Журавель охрестив «трансферами».

На першому поверсі будинку вільним лишилося порожнє приміщення. Там учасники БЖ-АРТу проводили виставки. В експозиції Журавля, що працювала протягом одного вечора, було представлено чотири сфери. Живопис покривав лише один шар. Решта – напівзагорнута в білі тканини і підсвічена знизу потужними софітами. Театралізованість видовища створювала своєрідний «кінетичний балет геометрії». Зі стелі звисали штучні крила.

А на третьому поверсі цього «Вулика» зосереджено малював прадавні світи Матвій Вайсберг. У цій майстерні я вперше побачила його синьочорні великі композиції «Сім днів творення».

⁵ Окремі мистецькі проекти «Спільноти БЖ-АРТ» представлено в альбомі: Спільноти/1994–2014/БЖ-АРТ. Вибрані мистецькі проекти, реалізовані в музеях та виставкових залах. Київ, 2014. 125 с.

У них жила якась сумнувато-тривожна атмосфера космічності, виходу в інші виміри.

Поверхом нижче відкриваємо двері кімнати й поринаємо у світ позасюжетного живопису. Тут ворожить над поверхнею полотна Валерій Шкарупа. Він – художник, котрий до Києва приїхав із Сум. Грошей не мав, помешкання теж... і БЖ-АРТ пригорнув його. А його життєва програма – найвідповідальніша, бо йому необхідно втілити кольором позаматеріальні сутності. Валерій, уважний читач текстів В. Кандинського, цілком згоден із його думкою про призначення живопису: «Серед мистецтв живопис іде шляхом, який веде його від практично-доцільного до духовно-доцільного». Ця «доцільність» оживає в композиціях мрійника-мореплавця, археолога і музейника, яким є цей дивний Валерій Шкарупа.

В іншому приміщенні розквітає весна в луках. Це Олексій Литвиненко вдивляється в таємниці оточення. Два річища родинних зацікавлень – природознавче та мистецьке – зійшлися у свідомості Олексія... Дзєнівська споглядальність та принцип гармонії зі світом – шлях, яким іде митець. Природа як «домівка буття» (за Гайдеггером) складається з першоелементів: води, землі, рослинності на ній та в глибинах води, вогню та свідомості людини.

Химерно-дивовижний світ із знаками-символами та образами-натяками, що прозирають крізь живописні нашарування, зустрічають глядача в майстерні невгамовного Андрія Блудова. Його полотна з колажованою багатозначністю-інформацією тяжіють до так званого «магічного реалізму». Блудов у розмові з відвідувачами майстерні визначає власну творчість як «прикордонну», таку, що перебуває на дотіку абстракції та реалізму, радше містичного реалізму.

У БЖ-АРТі, в кожному його закутку, творилися, народжувалися, як у А. Блудова, О. Литвиненка, Б. Єгізаряна, у всіх мешканців цього «Вулика» дивовижно-незнані світи. Вони, як магнітом, притягували глядачів та перших колекціонерів-поціновувачів новітнього українського мистецтва в цю дивовижно мистецьку печеру.

Наприкінці жовтня 1994 р. у вагонах метрополітену з'явилася реклама нового часопису «Дзеркало тижня». Реклама була лаконічною: «Для тих, хто не розучився думати». Я відчула: часопис апелював і до мене особисто. Втратила спокій аж доти, доки Наталя Скофенко, моя колега по Бі-Бі-Сі, не взяла мене за руку та не привела до редакції. У попередні роки Наталя співпрацювала із засновником часопису

Володимиром Павловичем Мостовим у виданні «Хрещатик». Їх пов'язувала професійна дружба та людська симпатія, тому їхня розмова, як і моє представлення Мостовому, виявилися невимушеними й легкими. Відтоді я стала постійним дописувачем у «Дзеркало тижня». З першого рукопотискання відчула, що у спілкуванні В. Мостового з його колегами домінуючим є всеохопне почуття дружби, доброзичливості та м'якого гумору. В його товаристві хочеться жити та писати. Іронічність та афористичність висловлювань Володимира Павловича, точність його спостережень бездоганні. В них проявляє себе шарм унікальної особистості, мудро-го спостерігача епохи.

Під основою такого керманіча, досвідченого журналіста та газетяра в кожному числі «Дзеркала тижня» живе актуальність, подана пружною думкою з широким асоціативним рядом. Мені від душі шкода тих, хто не читав та не читає цей часопис.

Тексти видання повсякчас доводять думку до логічної вичерпаності та сміливо зазирають за завісу очевидного. Часопис розмовляє з країною, з читачем не відсторонено, а з середохрестя суспільного болю. Автори-журналісти та дописувачі знімають штучні шати з політичної, соціальної та культурної аморальності, з інтелектуальної нищості. У текстах «Дзеркала тижня» час (епоха) відбивається, як у люстрі. Доба постає у фактах, які часто-густо підключають читачів до гірких, драматичних та навіть трагічних сторінок сучасності. Країна за стратегією видання здатна усвідомлювати себе

в слові журналіста. Читач постійно має справу не з лінійним розвитком думки, а нібито з кристалотворенням у її формуванні. Сила часопису в психологічному реалізмі.

Тексти до розділу соціального та політичного життя писали (та й далі пишуть) блискучі майстри журналістики Юля Мостова, тоді – заступник головного редактора, а з 2011 р. – головний редактор, та тонкий аналітик Сергій Рахманін. У відділі культури на той час працювала Світлана Агрест-Короткова, а згодом моя аспірантка, випускниця НаУКМА Катерина Щоткіна. Пізніше розділ очолив кінознавець Олег Вергеліс. Важливим було позитивне сприйняття текстів про доволі складні та неоднозначні (як позитивні, так і негативні) процеси в сучасному мистецтві України, Володимир Павлович постійно сприяв публікації наданих мною матеріалів. За 15 років співпраці з часописом мистецтвознавчі тексти в хронологічній послідовності розкрили розвиток сучасного мистецького процесу в Україні та його основні тенденції⁶.

Висновки. У пізній період правління Л. Кучми та за В. Януковича влада всіма засобами намагалася знищити видання. Суди слідували один за одним протягом п'яти років. У газеті відбулася передислокація – змінилася назва часопису. Зараз ми знаємо «Дзеркало тижня. Україна». Юля Мостова очолила видання, яке продовжує власну місію у складний час.

⁶ Пізніше сума текстів лягла в основу наукового видання: Петрова О. М. Мистецтвознавчі рефлексії: Історія, теорія та критика образотворчого мистецтва 70-х років ХХ століття – початку ХХІ століття. Київ : Вид. дім «КМ Академія», 2004. 400 с.

Список використаної літератури

- Гуренко А. [Передмова]. *Спільноти/1994–2014/БЖ-АРТ. Вибрані мистецькі проекти, реалізовані в музеях та виставкових залах* : альбом / М-во культури України, Нац. акад. мистецтв України, Нац. акад. образотвор. мистецтва і архіт. ; упоряд. Петро Бевза ; передм.: Андрій Гуренко, Андрій Зяблюк. Київ : [б. в.], 2014. С. 11.
- Зонтаг С. *Смотрим на чужие страдания* ; пер. с англ. Виктора Гольшева. Москва : Ад Маргинем Пресс, 2014. 94 с.
- Кандинский В. В. *Живопись как чистое искусство. Избранные труды по теории искусства в 2 томах*. Т. 1. URL: <http://www.kandinsky-art.ru/library/isbrannie-trudy-po-teorii-iskusstva52.html> (дата обращения: 20.04.2019).

- Петрова О. М. Мистецтвознавчі рефлексії: Історія, теорія та критика образотворчого мистецтва 70-х років ХХ століття – початку ХХІ століття. Київ : Вид. дім «КМ Академія», 2004. 400 с.
- Спільноти/1994–2014/БЖ-АРТ. Вибрані мистецькі проекти, реалізовані в музеях та виставкових залах : альбом / М-во культури України, Нац. акад. мистецтв України, Нац. акад. образотвор. мистецтва і архіт. ; упоряд. Петро Бевза ; передм.: Андрій Гуренко, Андрій Зяблюк. Київ : [б. в.], 2014. 125 с. : іл.

References

- Bevza, Petro, ed. 2014. *Spilnoty/1994–2014/BZh-ART. Vybrani mystetski proekty, realizovani v muzeiakh ta vystavkovykh zalakh*. Album, foreword: Andrii Hurenko, Andrii Ziabliuk. Kyiv [in Ukrainian].
- Hurenko, Andrii. 2014. [Foreword]. In *Spilnoty/1994–2014/BZh-ART. Vybrani mystetski proekty, realizovani v muzeiakh ta vystavkovykh zalakh*, 11. Album, editor: Petro Bevza; foreword: Andrii Hurenko, Andrii Ziabliuk. Kyiv [in Ukrainian].
- Kandinsky, V. V. *Zhivopis kak chistoe iskusstvo. Izbrannye trudy po teorii iskusstva v 2 tomakh*. Vol. 1. <http://www.kandinsky-art.ru/>
- library/isbrannie-trudy-po-teorii-iskusstva52.html (accessed May 20, 2019) [in Russian].
- Petrova, O. M. 2004. *Mystetstvoznavchi refleksii: Istorii, teoriia ta krytyka obrazotvorchoho mystetstva 70-kh rokov XX stolittia – pochatku XXI stolittia*. Kyiv: Publishing house “KM Academy” [in Ukrainian].
- Sontag, S. 2014. *Smotrim na chuzhie stradaniya* [Regarding the Pain of Others], transl. from Engl. by Viktor Golshev. Moscow: Ad Marginem Press [in Russian].

Olga Petrova

YEAR 1994: NEW HORIZONS

The article describes the complex psychological and material circumstances in which the culture of Ukraine (Kyiv in particular) developed in 1994 in the face of financial deficits in the country and political turmoil and uncertainty. It describes the efforts of local intellectuals (philosophers and artists) to resist the negative circumstances of the situation and to work for the future. Thanks to *James Soros Foundation*, the *Transformation of Humanities program* in Ukraine was established. The program facilitated the selection and publication of new generation textbooks for independent Ukraine. The initiators of the publication were the Institute of Philosophy of Ukraine and the director of the program N. Viatkina. Such efforts were defining for the formation of the state. The creative horizon was determined by the foundation of new musical programs, including *Kyiv Musical Fest* organized by composer Ivan Karabits. He also founded the cycle of concerts *Time Cameras* and a competition for young performers named after Volodymyr Horowitz. I. Karabits collaborated with the artists of Kyiv and arranged the *Art Muzyk Fest* exhibition. Despite financial turmoil on the initiative of talented artists, a number of interesting expositions took place. These initiatives were supported by Ivan Dziuba, who was Minister of Culture at that time. Young artists, who did not rely on the reactionary and indifferent artist community, organized the creative squat *BZH-ART* (existed from 1994 to 2014). Innovative art developed there. The appearance of *Dzerkalo Tyzhnia* newspaper was significant due to its realistic reports. The era of the 1990s came in the facts that often connected readers to the bitter, dramatic, and even tragic pages of those times. The country in the strategy of the publication was capable of realizing itself in the words of journalists. Later, in times of the reign of L. Kuchma and V. Yanukovich, the authorities tried to destroy the publication by all means.

Keywords: Soros Foundation, Transformation of Humanities program, Kyiv Musical Fest, *BZH-ART* squat, “*God is love*” exhibition.

Матеріал надійшов 20.05.2019